

Романюк Павло Віталійович

Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого,
студент, факультет підготовки кадрів для органів юстиції,
2 курс, 8 група

КОАЛІЦІЙНИЙ УРЯД: ПРОБЛЕМИ ВІТЧИЗНЯНОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

До 2005 р. порядок формування Кабінету Міністрів України відповідав так званій позапарламентській моделі утворення уряду, в якій

провідна роль в цій справі належала Президенту (главі держави), а не парламенту (законодавчому органу).

Згідно положень Закону «Про внесення змін до Конституції України» від 08.12.2004 р., які набрали чинності з 1 вересня 2005 р. роль парламенту у формуванні коаліційної моделі уряду при парламентсько-президентській формі державного правління зростає.

Процес формування уряду супроводжується комплексом проблем, які притаманні даному перехідному періоду. Їх можна поділити на:

- загальні недоліки моделі коаліційного уряду;
- проблеми формування і функціонування моделі коаліційного уряду в Україні при парламентсько-президентській формі правління.

До найбільш суттєвих недоліків існуючих коаліційних моделей уряду слід віднести:

1. Нестабільність коаліційних урядів. Поєднання парламентаризму з пропорційним представництвом і конфліктною партійною системою веде до появи партій, жодна з яких не має у своєму розпорядженні парламентської більшості. Це, у свою чергу, призводить до частих перестановок у правлячій коаліції та, як наслідок, – до слабкого і нестійкого уряду. Для таких режимів характерні часті падіння кабінетів, що іноді спричиняє парламентські кризи. Крім того, поширена неефективна координація діяльності окремих міністерств, взаємна ворожнеча глав відомств і відчуження громадян від політики, що чревате втратою їхньої довіри до демократії. Наочні приклади нестійкості парламентських коаліцій – III і IV Французької Республіки з їхньою практикою «прем'єрів на годину», Італія, де протягом усього періоду після Другої світової війни кабінети мінялися в середньому через кожні 10 місяців, Індія, у якій в 1996 – 1999 рр. тричі проводилися парламентські вибори.

2. Загроза розмивання політичної відповідальності влади перед виборцями. При режимах коаліційної більшості виборці нерідко втрачають можливість визначити, хто буде контролювати виконавчу владу. Народна воля, висловлена на виборах, може бути спотворена післявиборчими закулісними угодами представників партійних еліт. Досить типовою може бути ситуація, коли правляча партія, що зазнала поразки на виборах, залишається в складі нового коаліційного уряду. В результаті політична відповідальність розпорошується у невизначених пропорціях між всіма членами правлячої коаліції.

3. Загроза «тиранії» з боку парламентської більшості. Режими стійкої парламентської більшості гірше пристосовані до того, щоб обмежувати потенційні зловживання владою, зокрема свавілля більшості. Формою такого виродження парламентської моделі стала так звана «прем'єрська республіка» (наприклад, Словаччина в 1994 – 1998 рр.), коли «диктатура» парламенту персоніфікується в особі прем'єра, що маніпулює волею слухняної парламентської більшості. Роль парламенту як колегіального органа повністю витісняється одноособовою владою прем'єр-міністра. При чому справа іноді доходить до введення надзвичайного стану й розпуску парламенту (Індія в 1975 – 1977 рр.).

В основі проблем формування і функціонування моделі коаліційного уряду в Україні при парламентсько-президентській формі правління лежать два фактори:

1) суто технічний фактор:

– загальну незавершеність конституційного процесу становлення парламентсько-президентської форми державної влади;

– недосконалість та суперечливість національної законодавчої бази у сфері правового регулювання взаємодії вищих органів державної влади;

2) людський фактор:

– можливість глибоких внутрішніх суперечностей у парламентській коаліції, що негативно позначається на роботі коаліційного уряду і перманентно загрожує його стабільності;

– відсутність волі до належної взаємодії та ефективної співпраці уряду та парламенту з Президентом України, якщо його політична сила представлена у правлячій коаліції меншістю;

– періодичне застосування деструктивних методів політичної боротьби (блокування роботи парламенту) не лише опозицією, а також фракцією-членом коаліційної більшості.

А також до цих проблем слід віднести: відсутність досвіду пошуку політичних компромісів, а також низький рівень правосвідомості та розвитку інститутів громадянського суспільства.

Викладене дозволяє запропонувати організаційно-правові напрями подальшого удосконалення процесу формування та функціонування коаліційної моделі уряду України:

– внесення змін і доповнень до Конституції України, які б чітко визначали процедуру розробки, розгляду та затвердження партіями-

учасниками коаліції програми діяльності майбутнього уряду до формування його персонального складу (реалізація принципу – посади в уряді під конкретні програмні завдання);

– визначення окремим законодавчим актом вимог щодо структури, індикаторів (показників) оцінки результативності реалізації програми діяльності уряду та критеріїв політичної відповідальності членів Кабінету Міністрів України перед коаліційною більшістю;

– перегляд базового принципу формування коаліційного уряду шляхом запровадження нового механізму на основі консенсусної системи правління, яка виявилася ефективним способом переходу конфліктних суспільств на шлях стабільного демократичного розвитку. При моделі консенсусних коаліцій неможливі зміни її складу, оскільки урядові посади гарантовано надаються політичним силам пропорційно від результатів виборів, стимулюється процес структуризації й укрупнення політичних партій, а дрібні партії втрачають можливість мати ключову роль при створенні коаліції;

– у випадку частих урядових й парламентських криз, які негативно впливають на соціально-економічний розвиток країни та її національну безпеку, є доцільним запровадження механізму діяльності «технічних» (безпартійних) урядів, складених із професіоналів у відповідних галузях, або «урядів національної єдності», очолюваних безпартійним прем'єр-міністром. Порядок формування та функціонування таких урядів має бути визначеним у законодавстві України.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Шипілов Л.М.
